

**ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя
Стефаника»**

Кафедра теоретичної і прикладної економіки

“ЗАТВЕРДЖУЮ”

**Проректор з науково-педагогічної роботи
Михайлишин Г.Й.**

“_____” _____ 2020 року

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

ЕКСПЕРТНА ОЦІНКА ТОВАРІВ І ПОСЛУГ

Рівень вищої освіти перший (бакалаврський)

Освітня програма Підприємництво, торгівля та біржова діяльність

Спеціальність 076 "Підприємництво, торгівля та біржова діяльність"

Галузь знань 07 "Управління та адміністрування"

Івано-Франківськ – 2020 рік

Робоча програма навчальної дисципліни «Експертна оцінка товарів і послуг» для студентів, які навчаються за освітньою програмою Підприємництво, торгівля та біржова діяльність, Галузь знань 07 "Управління та адміністрування" Спеціальність 076 "Підприємництво, торгівля та біржова діяльність" для здобуття першого (бакалаврського) рівня вищої освіти. – 2020 р. - 20 с.

Розробник:

Ціжма Юрій Іванович

кандидат економічних наук,

доцент кафедри теоретичної і прикладної економіки

Робоча програма затверджена на засіданні кафедри теоретичної і прикладної економіки

Протокол від “27” серпня 2020 року № 1

Завідувач кафедри теоретичної і прикладної економіки

_____ (Пилипів Н.І.)
(підпис) (прізвище та ініціали)
“ ____ ” _____ 2020 року

Схвалено Науково-методичною радою економічного факультету.

Протокол від “27” серпня 2020 року № 1

“ ____ ” _____ 2020 р.

Голова _____ (Гнатюк Т.М.)
(підпис) (прізвище та ініціали)

Примітки:

1. Програма нормативної навчальної дисципліни визначає місце і значення навчальної дисципліни, її загальний зміст та вимоги до знань і вмінь. Програма нормативної навчальної дисципліни є складовою державного стандарту вищої освіти. Програма вибіркової навчальної дисципліни розробляється вищим навчальним закладом.

2. Програма навчальної дисципліни розробляється на основі освітньо-професійної програми.

1. Опис навчальної дисципліни «Експертна оцінка товарів і послуг»

Найменування показників	Галузь знань, спеціальність, освітня програма, рівень вищої освіти	Характеристика навчальної дисципліни	
		денна форма навчання	заочна форма навчання
Кількість кредитів – <u>3</u>	Галузь знань 07 "Управління та адміністрування" Спеціальність 076 "Підприємництво, торгівля та біржова діяльність"	Нормативна Обов'язкова	
Модулів – <u>2</u>	Освітньо-професійна програма Підприємництво, торгівля та біржова діяльність	Рік підготовки:	
Змістових модулів – <u>3</u>		4-й	4-й
Індивідуальне завдання – оцінка об'єкту		Семестр	
Загальна кількість годин – <u>90</u>		7-й	7-й
Тижневих годин для денної форми навчання: 6 год., з них: аудиторних – 4 год., самостійної роботи студента – 2 год.	Рівень вищої освіти перший (бакалаврський)	Лекції	
		28 год.	8 год.
		Семінарські	
		32 год.	6 год.
		Самостійна робота	
		30 год.	76 год.
Індивідуальні завдання: 10 год.		Вид контролю: екзамен	

Примітка.

Співвідношення кількості годин аудиторних занять до самостійної і індивідуальної роботи становить:

для денної форми навчання – 67 / 33

для заочної форми навчання – 16 / 84

2. Мета та завдання навчальної дисципліни «Експертна оцінка товарів і послуг»

Метою викладання навчальної дисципліни «Експертна оцінка товарів і послуг» є оволодіти теорією та методологією, а також набути практичних навичок щодо організації і проведення експертної оцінки товарів та послуг.

Предмет вивчення дисципліни «Експертна оцінка товарів і послуг» – вартість товарів та послуг а також їх споживні властивості та показники якості, які визначають ефективність використання їх за призначенням, їх соціальне значення, практичну корисність, результативність тощо.

Об'єкт дослідження експертної оцінка товарів і послуг в підприємстві, торгівлі та біржовій діяльності – товари та послуги

Основними **цілями** вивчення дисципліни є теоретична й практична підготовка студентів щодо організації робіт із забезпечення та проведення експертної оцінки товарів і послуг.

Відповідно до вимог освітньої програми студенти повинні:

знати:

основні засади теорії оцінювання;
особливості визначення та використання видів вартості;
концептуальні основи оцінки товарів та послуг, методична база експертної оцінки;
організацію і технологію проведення експертної оцінки товарів; особливості проведення експертної оцінки окремих груп господарчих товарів;
особливості проведення експертної оцінки антикваріату;
принципи комплексної оцінки та експертної оцінки якості надання послуг;
підходи і методи, які використовуються для оцінки нерухомості, земельних ділянок та бізнесу як об'єкта торгівлі;
особливості експертної оцінки бізнесу.

вміти:

визначати фактори, що впливають на вартість об'єкта оцінки;
здійснювати експертну оцінку послуг, товарів виробничого та споживчого призначення;
здійснювати експертну оцінку нерухомості та земельних ділянок;
проводити експертну оцінку вартості бізнесу.

Після вивчення початкової дисципліни студент повинен оволодіти такими **комунікаціями:**

здатність організувати обстеження та дослідження об'єктів експертизи;
здатність проведення експертної оцінки об'єктів експертизи.

Вивчаючи навчальну дисципліну студент набуває **автономності та відповідальності**, що проявляється у наступному:

здатність самостійно та неупереджено приймати рішення при проведенні експертної оцінки товарів і послуг;

здатність до формування та оформлення об'єктивних і обґрунтованих висновків експерта в актах експертизи.

Перелік програмових компетентностей та результатів навчання, які повинні бути сформовані у студентів в процесі вивчення навчальної дисципліни:

Інтегральна компетентність

ІК 1. Здатність розв'язувати складні спеціалізовані завдання та проблеми у сферах підприємницької, торговельної та біржової діяльності або в процесі навчання, що передбачає застосування теорій та методів організації і функціонування підприємницьких, торговельних, біржових структур і характеризується комплексністю та невизначеністю умов.

Загальні компетентності

ЗК 2. Здатність застосовувати отримані знання в практичних ситуаціях.

ЗК 6. Здатність до пошуку, оброблення та аналізу інформації з різних джерел.

Спеціальні (фахові) компетентності

СК 5. Здатність визначати та оцінювати характеристики товарів і послуг в підприємницькій, торговельній, біржовій діяльності.

Результати навчання:

ПРН 5. Організувати пошук, самостійний відбір, якісну обробку інформації з різних джерел для формування банків даних у сфері підприємництва, торгівлі та біржової діяльності.

ПРН 15. Оцінювати характеристики товарів і послуг у підприємницькій, торговельній та біржовій діяльності за допомогою сучасних методів.

Програма навчальної дисципліни складається з таких змістових **модулів**:

Змістовий модуль 1. Теоретичні основи експертної оцінки.

Змістовий модуль 2. Експертна оцінка в торговельній діяльності та сфері послуг

Змістовий модуль 3. Експертна оцінка нерухомого майна, земельних ділянок та бізнесу

Пререквізити. Теоретичною базою вивчення дисципліни є попередні навчальні дисципліни: «Поведінка споживача», «Торговельна діяльність», «Товарознавство».

3. Програма навчальної дисципліни

Змістовий модуль 1. Теоретичні основи експертної оцінки

Тема 1. Основні засади професійної оціночної діяльності

Поняття оцінки та оцінювальної діяльності. Сутність економічного оцінювання. Визначення терміну "оцінка". Роль оцінювання в економічній життєдіяльності.

Класифікація оцінки. Основні принципи класифікації оцінки. Необхідність визначення різних видів оцінки. Програмно-тестові та експертні оцінки. Колективні та індивідуальні, точні та приблизні оцінки. Епізодичні та періодичні оцінки. Сутність суспільних та локальних, простих та складних видів оцінки. Статистична та нестатистична оцінка. Взаємозв'язок між різними видами оцінки, переваги та недоліки кожного з видів. Принципи оцінювання. Конструювання та використання показників. Сутність та основні характеристики принципів оцінювання. Класифікація основних принципів оцінювання. Визначення терміну "показник". Основні функції показників. Вимоги, які пред'являють до показників.

Становлення оціночної діяльності в Україні. Суб'єкти оціночної діяльності, їх права й обов'язки. Джерела фінансування підготовки суб'єктів оціночної діяльності. Нормативно-правова та методична база експертної оцінки.

Короткий огляд регіонального ринку оцінних послуг. Замовники, професійний імідж, репутація. Типи систем регулювання оцінки майна і оціночної діяльності. Механізми державного і громадського регулювання оцінки майна і професійної оціночної діяльності в Україні. Організація проведення оцінки. Цілі оцінки й обмежувальні умови захисту інтересів замовників і оцінювачів.

Тема 2. Вартість як категорія оцінки, фактори та принципи оцінки

Вартість об'єктів оцінки. Види вартості. Фактори, що впливають на ціну об'єктів.

Визначення вартості грошей у часі та її використання у процесах оцінки нерухомості. Основні методичні положення часової оцінки грошових потоків. Майбутня вартість анuitету (рентні платежі та їх оцінка). Поточна вартість анuitету. Періодичний внесок у фонд накопичення. Періодичний внесок на погашення кредиту

Загальні принципи оцінювання об'єктів власності. Принципи, що базуються на уявленнях власника (користувача). Принципи пов'язані з експлуатацією об'єкта. Принципи пов'язані із ринковим середовищем. Принципи найкращого і найбільш ефективного використання.

Методичні підходи до оцінювання об'єктів власності. Структура процесу оцінки. Основні підходи і методи оцінки вартості власності. Характеристика дохідного підходу. Характеристика витратного підходу. Особливості застосування методів порівняльного підходу. Узгодження результатів отриманих за допомогою різних підходів.

Тема 3. Організаційні основи експертної оцінки

Професійна оціночна діяльність: форми, суб'єкти та об'єкти. Професійна підготовка оцінювачів і сертифікація суб'єктів оціночної діяльності. Вимоги до суб'єктів оціночної діяльності. Їх права та обов'язки. Об'єкти оцінки. Основні принципи оцінки. Набуття права на заняття оціночною діяльністю відповідно до законодавства України. Професійна підготовка оцінювачів. Державний реєстр оцінювачів. Сертифікат суб'єкта оціночної діяльності.

Структура міжнародних та національних стандартів оцінки. Міжнародні організації оцінювачів нерухомості. Зміст міжнародних стандартів оцінки нерухомості та їх еволюція. Юридичні підстави здійснення оцінки. Випадки проведення оцінки.

Змістовий модуль 2. Експертна оцінка в торговельній діяльності та сфері послуг

Тема 4. Експертна оцінка товарів виробничого та споживчого призначення

Оцінка вартості продукції (товарів, запасів) з використанням трьох класичних методів (метода витрат, метода аналогів, метода оцінки по прибутковості (прибутковості))

Незалежна оцінка продукції (товарів, запасів) (рухомі речі; продукція; промислова продукція; сільськогосподарська продукція; товари; виробничі запаси; посіви майбутнього урожаю; тварини, зокрема на вирощуванні і відгодівлі тощо). Оцінка літаків. Оцінка суден. Оцінка обладнання.

Оцінювання машин та обладнання. Кваліфікаційна оцінка машин і обладнання. Методичні основи оцінки машин і обладнання. Оцінка серійного виробничого обладнання. Оцінювання транспортних засобів. Оцінка автотранспорту. Бази оцінки засобів. Методичні підходи і методи оцінки транспортних засобів. Вимоги до оцінки транспортних засобів. Технічний огляд дорожнього транспортного засобу. Ідентифікація транспортного засобу. Визначення вартості дорожніх транспортних засобів

Особливості визначення експертом-товарознавцем вартості товарів в умовах ринкових відносин

Тема 5. Експертна оцінка предметів антикваріату та колекціонування

Особливості ринку культурних цінностей. Інфраструктура ринку антикваріату. Особливості ціноутворення на ринку культурних цінностей. Фактори, що впливають на ціноутворення. Основні напрями колекціонування на ринку антикваріату (НумізMATика. Боністика. Філателія. Фалеристика. Букіністика. Сучасні предмети колекціонування XX-XXI ст.).

Основи експертної оцінки предметів антикваріату та колекціонування, її цілі та задачі. Шкали оцінювання. Призначення оцінювання. Критерії оцінювання. Категорії оцінювачів Засоби діагностики. Процедури оцінювання. Особливості експертної оцінки різних видів антикваріату. Імітації, копії та фальшиві предмети на ринку антикваріату. Достатність даних, методи і приклади застосування.

Основи прогнозування вартості предметів антикваріату та колекціонування. Мета та завдання прогнозування вартості предметів антикваріату та колекціонування. Оцінка інвестицій на ринку предметів антикваріату. Практичні завдання оцінки предметів антикваріату та колекціонування. Особливості планування робіт при оцінці великих зібрань. Врахування стану збереженості в методах витратного підходу.

Додаткові приклади вартості на ринках предметів колекціонування. Помилки експертів і подробики, шляхи їхнього уникнення

Тема 6. Експертна оцінка наданих послуг

Поняття та особливості якості надання послуг. Процес контролю якості надання послуг: сутність і зміст основних етапів. Оцінка якості обслуговування. Організація і техніка проведення експертизи. Організація і техніка проведення експертизи якості товарів та готельних послуг.

Експертне оцінювання якості побутових послуг.

Проблеми впровадження систем менеджменту якості у сфері послуг. Експертне оцінювання якості інжинірингових послуг. Оцінювання якості надання побутових послуг з метою поліпшення діяльності підприємства

Змістовий модуль 3. Експертна оцінка нерухомого майна, земельних ділянок та бізнесу

Тема 7. Експертна оцінка нерухомого майна як об'єкта торгівлі

Поняття, завдання та види нерухомого майна. Державне регулювання управління нерухомістю. Права та інтереси у сфері нерухомості. Державна реєстрація прав на нерухоме майно. Управління об'єктами нерухомості професійними управителями.

Оцінка об'єктів нерухомості за витратним підходом. Особливості застосування витратного підходу. Методи розрахунку вартості відтворення та вартості заміщення. Визначення зносу об'єктів нерухомості.

Оцінка нерухомості за доходним підходом. Особливості застосування доходного підходу. Метод прямої капіталізації доходу. Метод дисконтування грошових потоків.

Оцінка об'єктів нерухомості методом порівняльного аналізу продаж. Характеристика порівняльного підходу. Коригування даних про об'єкти-аналоги. Переваги та недоліки підходу

Коригування даних про об'єкти-аналоги нерухомого майна. Переваги та недоліки порівняльного підходу.

Тема 8. Експертна оцінка земельних ділянок як об'єкта торгівлі

Земля як базова складова та особливий об'єкт нерухомості. Сутнісна характеристика земельної ділянки як об'єкта нерухомості. Земельні відносини. Кадастровий облік земель.

Види оцінки земель, їх призначення та порядок проведення. Методичні підходи експертної оцінки земельних ділянок. Процедура проведення експертної грошової оцінки. Використання містобудівної та землевпорядної документації в грошовій оцінці. Концептуальні засади оцінки міських територій. Основні принципи нормативної грошової оцінки земельних ділянок. Експертна грошова оцінка земельних ділянок

Тема 9. Експертна оцінка вартості бізнесу

Поняття та необхідність оцінювання вартості бізнесу. Особливості бізнесу як об'єкта оцінки. Основні випадки визначення вартості бізнесу. Необхідність і цілі оцінки бізнесу.

Види вартості, які визначаються при оцінці бізнесу. Визначення причини і цілі проведення робіт з оцінки. Джерела формування доходу при використанні підприємства: дохід від діяльності підприємства; дохід від розпродажу активів підприємства. Вартість діючого підприємства. Вартість підприємства за активами. Характеристика найбільш часто вживаних видів (стандартів) вартості: ринкової, інвестиційної, ліквідаційної. Фактори, що впливають на величину вартості бізнесу. Основні фактори, що сприяють визначенню вартості бізнесу: попит, поточний і майбутній дохід оцінюваного бізнесу; час; ризик отримання доходів; контроль над бізнесом; ступінь ліквідності активів, обмеження, співвідношення попиту та пропозиції на аналогічні об'єкти. Взаємодія факторів, що впливають на величину вартості бізнесу.

Основні підходи оцінки вартості бізнесу: витратний, доходний та порівняльний підходи та їх характеристика. Основні методи доходного підходу. Характеристика методів витратного підходу. Сутність та використання методів порівняльного підходу. Використовування методів оцінювання в практичній діяльності.

4. Структура навчальної дисципліни

Тема	кількість год.					
	Денна форма			Заочна форма		
	лек- ції	семіна- рські	самостій- на робота	лек- ції	семіна- рські	самостій- на робота
Змістовий модуль 1. Теоретичні основи експертної оцінки.						
Тема 1. Основні засади професійної оціночної діяльності	2	2	2	-	-	7
Тема 2. Вартість як категорія оцінки, фактори та принципи оцінки	2	4	2	2	-	7
Тема 3. Організаційні основи експертної оцінки	2	2	2	-	-	7
Змістовий модуль 2. Експертна оцінка в торговельній діяльності та сфері послуг						
Тема 4. Експертна оцінка товарів виробничого та споживчого призначення	4	4	3	2	2	8
Тема 5. Експертна оцінка предметів антикваріату та колекціонування	4	4	2	2	2	7
Тема 6. Експертна оцінка наданих послуг	4	4	2	-	-	7
Змістовий модуль 3. Експертна оцінка нерухомого майна, земельних ділянок та бізнесу						
Тема 7. Експертна оцінка нерухомого майна як об'єкта торгівлі	2	4	3	-	-	8
Тема 8. Експертна оцінка земельних ділянок як об'єкта торгівлі	4	4	2	2	2	8
Тема 9. Експертна оцінка вартості бізнесу	4	4	2	-	-	7
Індивідуальне завдання	-	-	10	-	-	10
Усього годин	28	32	30	8	6	76

5. Зміст лекційного матеріалу

Денна форма навчання (ДФН)

Назва теми	Кількість годин
Змістовий модуль 1. Теоретичні основи експертної оцінки	
Тема 1. Основні засади професійної оціночної діяльності	2
Тема 2. Вартість як категорія оцінки, фактори та принципи оцінки	2
Тема 3. Організаційні основи експертної оцінки	2
Змістовий модуль 2. Експертна оцінка в торговельній діяльності та сфері послуг	
Тема 4. Експертна оцінка товарів виробничого та споживчого призначення	4
Тема 5. Експертна оцінка предметів антикваріату та колекціонування	4
Тема 6. Експертна оцінка наданих послуг	4
Змістовий модуль 3. Експертна оцінка нерухомого майна, земельних ділянок та бізнесу	
Тема 7. Експертна оцінка нерухомого майна як об'єкта торгівлі	2
Тема 8. Експертна оцінка земельних ділянок як об'єкта торгівлі	4
Тема 9. Експертна оцінка вартості бізнесу	4
Разом	28

Заочна форма навчання (ЗФН)

Назва теми	Кількість годин
Змістовий модуль 1. Теоретичні основи експертної оцінки	
Тема 2. Вартість як категорія оцінки, фактори та принципи оцінки	2
Змістовий модуль 2. Експертна оцінка в торговельній діяльності та сфері послуг	
Тема 4. Експертна оцінка товарів виробничого та споживчого призначення	2
Тема 5. Експертна оцінка предметів антикваріату та колекціонування	2
Змістовий модуль 3. Експертна оцінка нерухомого майна, земельних ділянок та бізнесу	
Тема 8. Експертна оцінка земельних ділянок як об'єкта торгівлі	2
Разом	8

6. Теми семінарських занять

Денна форма навчання (ДФН)

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин
Змістовий модуль 1. Теоретичні основи експертної оцінки	
Тема 1. Основні засади професійної оціночної діяльності	2
Тема 2. Вартість як категорія оцінки, фактори та принципи оцінки	4
Тема 3. Організаційні основи експертної оцінки	2
Змістовий модуль 2. Експертна оцінка в торговельній діяльності та сфері послуг	
Тема 4. Експертна оцінка товарів виробничого та споживчого призначення	4
Тема 5. Експертна оцінка предметів антикваріату та колекціонування	4
Тема 6. Експертна оцінка наданих послуг	4
Змістовий модуль 3. Експертна оцінка нерухомого майна, земельних ділянок та бізнесу	
Тема 7. Експертна оцінка нерухомого майна як об'єкта торгівлі	4
Тема 8. Експертна оцінка земельних ділянок як об'єкта торгівлі	4
Тема 9. Експертна оцінка вартості бізнесу	4
Усього годин	32

Заочна форма навчання (ЗФН)

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин
Змістовий модуль 1. Теоретичні основи експертної оцінки	
Тема 1. Основні засади професійної оціночної діяльності	2
Змістовий модуль 2. Експертна оцінка в торговельній діяльності та сфері послуг	
Тема 5. Експертна оцінка предметів антикваріату та колекціонування	2
Змістовий модуль 3. Експертна оцінка нерухомого майна, земельних ділянок та бізнесу	
Тема 8. Експертна оцінка земельних ділянок як об'єкта торгівлі	2
Усього годин	6

7. Самостійна робота

Денна форма навчання (ДФН)

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин
Змістовий модуль 1. Теоретичні основи експертної оцінки	
Тема 1. Основні засади професійної оціночної діяльності	2
Тема 2. Вартість як категорія оцінки, фактори та принципи оцінки	2
Тема 3. Організаційно-правові основи експертної оцінки	2
Змістовий модуль 3. Експертна оцінка нерухомого майна, земельних ділянок та бізнесу	
Тема 4. Експертна оцінка товарів виробничого та споживчого призначення	3
Тема 5. Експертна оцінка предметів антикваріату та колекціонування	2
Тема 6. Експертна оцінка наданих послуг	2
Змістовий модуль 3. Експертна оцінка нерухомого майна, земельних ділянок та бізнесу	
Тема 7. Експертна оцінка нерухомого майна як об'єкта торгівлі	3
Тема 8. Експертна оцінка земельних ділянок як об'єкта торгівлі	2
Тема 9. Експертна оцінка вартості бізнесу	2
Індивідуальне завдання	10
Разом	30

Заочна форма навчання (ЗФН)

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин
Змістовий модуль 1. Теоретичні основи експертної оцінки	
Тема 1. Основні засади професійної оціночної діяльності	7
Тема 2. Вартість як категорія оцінки, фактори та принципи оцінки	7
Тема 3. Організаційно-правові основи експертної оцінки	7
Змістовий модуль 3. Експертна оцінка нерухомого майна, земельних ділянок та бізнесу	
Тема 4. Експертна оцінка товарів виробничого та споживчого призначення	8
Тема 5. Експертна оцінка предметів антикваріату та колекціонування	7
Тема 6. Експертна оцінка наданих послуг	7
Змістовий модуль 3. Експертна оцінка нерухомого майна, земельних ділянок та бізнесу	
Тема 7. Експертна оцінка нерухомого майна як об'єкта торгівлі	8
Тема 8. Експертна оцінка земельних ділянок як об'єкта торгівлі	8
Тема 9. Експертна оцінка вартості бізнесу	7
Індивідуальне завдання	10
Разом	76

Тестування

Тестовий контроль: студент опрацьовує питання, що призначенні для самостійного вивчення і для контролю проходить тестування в системі дистанційного навчання (d-learn.pnu.edu.ua) (дві спроби – кращий результат).

Максимальна кількість балів за тестування становить 5 балів (20 тестів по 0,25 бали). Тестування проводиться в визначений період для контролю самостійної роботи.

Індивідуальні завдання

Варіанти вихідних даних для індивідуального завдання:

(можна пропонувати свій варіант)

1. Скласти звіт про оцінку інвестиційної вартості.
2. Скласти звіт про оцінку ліквідаційної вартості.
3. Скласти звіт про оцінку заставної вартості майна підприємства.
4. Скласти звіт про оцінку вартості власності
5. Скласти звіт про оцінку об'єктів нерухомості за витратним підходом
6. Скласти звіт про оцінку об'єктів нерухомості за дохідним підходом
7. Скласти звіт про оцінку об'єктів нерухомості методом порівняльного аналізу
8. Скласти звіт про оцінку машин та обладнання
9. Скласти звіт про оцінку вартості бізнесу
10. Нормативна грошова оцінка земель сільськогосподарського призначення
11. Грошова оцінка земель несільськогосподарського призначення
12. Грошова оцінка земель населених пунктів

Вивчення дисципліни передбачає обов'язкове виконання індивідуального завдання (ІЗ).

Максимальна кількість балів за ІЗ становить 5 балів.

Контроль знань індивідуальної роботи проводиться з метою визначення стану успішності здобувачів вищої освіти за період теоретичного навчання. Модульний контроль знань індивідуальної роботи студентів здійснюється через проведення письмових контрольних робіт або індивідуальних завдань.

Задача індивідуальної роботи проводиться на семінарських заняттях та в період контролю самостійної роботи.

Критерії контролю знань індивідуальної роботи студентів (за виконання письмової контрольної роботи або індивідуального завдання):

5 балів - в повному обсязі володіє навчальним матеріалом, вільно самостійно та аргументовано його викладає під час усних виступів та письмових відповідей, глибоко та всебічно розкриває зміст теоретичних питань та практичних завдань, використовуючи при цьому обов'язкову та додаткову літературу. Правильно вирішив усі завдання.

4 бали - достатньо повно володіє навчальним матеріалом, обґрунтовано його викладає під час усних виступів та письмових відповідей, в основному розкриває зміст теоретичних питань та практичних завдань, використовуючи при цьому обов'язкову літературу. Але при викладанні деяких питань не вистачає достатньої глибини та аргументації, допускаються при цьому окремі несуттєві неточності та незначні помилки. Правильно вирішив більшість тестових завдань.

3 бали - в цілому володіє навчальним матеріалом викладає його основний зміст під час усних виступів та письмових відповідей, але без глибокого всебічного аналізу, обґрунтування та аргументації, без використання необхідної літератури допускаючи при цьому окремі суттєві неточності та помилки. Правильно вирішив половину тестових завдань.

2 бали - не в повному обсязі володіє навчальним матеріалом. Фрагментарно, поверхово (без аргументації та обґрунтування) викладає його під час усних виступів та письмових відповідей, недостатньо розкриває зміст теоретичних питань та практичних

завдань, допускаючи при цьому суттєві неточності, правильно вирішив меншість тестових завдань.

1 бал - частково володіє навчальним матеріалом не в змозі викласти зміст більшості питань теми під час усних виступів та письмових відповідей, допускаючи при цьому суттєві помилки. Правильно вирішив окремі тестові завдання.

0 балів - не володіє навчальним матеріалом та не в змозі його викласти, не розуміє змісту теоретичних питань та практичних завдань. Невирішив жодного тестового завдання.

Індивідуальне завдання виконується в окремому зошиті або друкується на окремих аркушах.

8. Контрольні роботи

Підсумковий модульний контроль проводиться з метою визначення стану успішності здобувачів вищої освіти за період теоретичного навчання. Підсумковий модульний контроль знань студентів здійснюється через проведення аудиторних письмових контрольних робіт.

Передбачено виконання двох контрольних робіт, які проводяться в кінці 2 і 3 змістових модулів. Кожна контрольна робота оцінюється максимум 10 балів (20 балів).

Контрольна робота включає такі види завдань :

1. Теоретичне завдання (2,5 бали)
2. Теоретичне завдання (2,5 бали)
3. Задача (3 бали)
4. Тестові завдання 4 тести (2 бали)

1. Виконання першого і другого теоретичного завдання потребує повної аналітичної і змістовної відповіді і оцінюється таким чином:

2,1-2,5 балів отримують студенти, які повно та ґрунтовно розкрили теоретичне питання, використавши при цьому не лише обов'язкову, а й додаткову літературу.

1,6-2 отримують студенти, які в цілому розкрили теоретичне питання, однак не повно і допустивши деякі неточності. При цьому не використав на достатньому рівні обов'язкову літературу.

1,1-1,5 балів отримують студенти, які правильно визначили сутність питання, але розкрили його не повністю, допустивши деякі незначні помилки.

0,6-1 балів отримують студенти, які правильно визначили сутність питання, розкривши його лише частково і допустивши при цьому окремі помилки, котрі не впливають на загальне розуміння питання.

0,1-0,5 балів отримують студенти, які правильно визначили сутність питання, недостатньо або поверхово розкривши більшість його окремих положень і допустивши при цьому окремі помилки, які частково вплинули на загальне розуміння проблеми..

2. Виконання третього завдання – задачі потребують творчої відповіді та вміння синтезувати отримані знання для вирішення практичного завдання за належної якості викладу.

2,4-3 балів отримують студенти, які повністю вирішили практичне завдання, або проаналізували і зробили конкретний висновок.

1,7-2,3 балів отримують студенти, які правильно, але не повністю вирішили практичне завдання, або поверхово проаналізували і зробили конкретний висновок.

1,0-1,6 балів отримують студенти, які правильно, але лише частково вирішили практичне завдання або частково проаналізували і зробили частково висновок.

0,3-0,9 балів отримують студенти, які частково і поверхово вирішили практичне завдання та сформулювали висновок, допустивши неточності та помилки.

3. Четверте завдання складається з 4 тестів і оцінюється від 0 до 2 балів (кожна вірна відповідь - 0,5 балів).

Результат контрольної роботи округляється за математичним методом до цілого числа.

В період карантину контрольна робота проходить в режимі тестування в системі дистанційного навчання (d-learn.pnu.edu.ua) 20 тестів по 0,5 бала (10 балів) (дві спроби –

кращий результат).

9. Програмові вимоги з дисципліни

1. Поняття оцінки та оцінювальної діяльності.
2. Становлення оцінної діяльності в Україні та регіоні
3. Необхідність оцінювання вартості майна.
4. Нормативно-правова та методична база експертної оцінки.
5. Професійна оціночна діяльність: форми, суб'єкти та об'єкти.
6. Вимоги до суб'єктів оціночної діяльності. Їх права та обов'язки.
7. Вартість об'єктів оцінки. Види вартості.
8. Фактори, що впливають на ціну об'єктів.
9. Принципи оцінки
10. Органи, уповноважені проводити товарознавчі експертизи
11. Класифікація експертиз та загальні положення організації їх проведення
12. Підготовчий етап проведення експертизи (подання, реєстрація й аналізування заявки)
13. Основний етап проведення експертизи (організація проведення експертизи)
14. Заключний етап проведення експертизи (оформлення акта експертизи)
15. Аналізування оформлених документів
16. Повноваження і відповідальність під час проведення експертизи
17. Теоретичні засади товарознавчих експертиз
18. Інформаційні засоби експертизи товарів
19. Організація проведення товарознавчої експертизи
20. Технологія проведення експертизи товарів
21. Особливості визначення експертом-товарознавцем вартості товарів в умовах ринкових відносин
22. Особливості застосування доходного підходу та порівняльного підходу для оцінки нерухомого майна
23. Метод прямої капіталізації доходу та метод дисконтування грошових потоків.
24. Коригування даних про об'єкти-аналоги нерухомого майна. Переваги та недоліки порівняльного підходу.
25. Сутнісна характеристика земельної ділянки як об'єкта нерухомості. Земельні відносини
26. Види оцінки земель, їх призначення та порядок проведення
27. Професійна підготовка оцінювачів з експертної грошової оцінки земельних ділянок
28. Методичні підходи експертної оцінки земельних ділянок
29. Предмет ринку антикваріату та культурних цінностей
30. Основні напрями колекціонування на ринку антикваріату
31. Ціноутворення на ринку антикваріату.
32. Основи прогнозування вартості предметів антикваріату та колекціонування
33. Основи експертної оцінки предметів антикваріату та колекціонування.
34. Поняття та особливості якості надання послуг.
35. Процес контролю якості надання послуг: сутність і зміст основних етапів
36. Оцінка якості обслуговування.
37. Організація і техніка проведення експертизи
38. Організація і техніка проведення експертизи якості товарів та готельних послуг.
39. Експертне оцінювання якості побутових послуг
40. Поняття та необхідність оцінювання вартості бізнесу
41. Особливості бізнесу як об'єкта оцінки
42. Основні випадки визначення вартості бізнесу
43. Основні підходи оцінки вартості бізнесу: витратний, доходний та порівняльний підходи
44. Біржові товари на товарній біржі та їх експертна характеристика .
45. Основні види біржових угод на товарній біржі та їх експертиза

10. Система поточного та підсумкового контролю результатів навчання

Методи навчання

1. Словесні (розповідь з елементами бесіди, бесіда, дискусії на заняттях, пояснення, лекція, консультація)
2. Наочні (демонстрація за допомогою мультимедійного обладнання різноманітних графічних матеріалів: графіків, діаграм, таблиць, схем)
3. Бінарні методи (словесно-інформаційний, словесно-проблемний, словесно-дослідницький)
4. Методи: проблемного викладу, частково-пошуковий, дослідницький, евристичний, репродуктивний, вивчення інформаційних ресурсів.

Поточний контроль

Поточний контроль проводиться на кожному семінарському занятті за виступа виконання письмового завдання студентом. Передбачає оцінювання теоретичної підготовки здобувачів вищої освіти із зазначеної теми під час роботи на семінарських заняттях та набутих практичних навичок під час виконання практичних завдань.

В період дистанційного навчання заняття проходять за допомогою платформи Zoom та університетської системи дистанційного навчання.

Критерії поточного оцінювання:

«5» – в повному обсязі володіє навчальним матеріалом, вільно самостійно та аргументовано його викладає під час усних виступів та письмових відповідей, глибоко та всебічно розкриває зміст теоретичних питань та практичних завдань, використовуючи при цьому обов'язкову та додаткову літературу. Правильно вирішив усі тестові завдання.

«4» – достатньо повно володіє навчальним матеріалом, обґрунтовано його викладає під час усних виступів та письмових відповідей, в основному розкриває зміст теоретичних питань та практичних завдань, використовуючи при цьому обов'язкову літературу. Але при викладанні деяких питань не вистачає достатньої глибини та аргументації, допускаються при цьому окремі несуттєві неточності та незначні помилки. Правильно вирішив більшість тестових завдань.

«3» – в цілому володіє навчальним матеріалом викладає його основний зміст під час усних виступів та письмових відповідей, але без глибокого всебічного аналізу, обґрунтування та аргументації, без використання необхідної літератури допускаючи при цьому окремі суттєві неточності та помилки. Правильно вирішив половину тестових завдань.

«2» – не в повному обсязі володіє навчальним матеріалом. Фрагментарно, поверхово (без аргументації та обґрунтування) викладає його під час усних виступів та письмових відповідей, недостатньо розкриває зміст теоретичних питань та практичних завдань, допускаючи при цьому суттєві неточності, правильно вирішив меншість тестових завдань.

Поточні оцінки 2, 3, 4, 5, які можуть отримати студенти під час практичних занять сумуються і розраховується середнє арифметичне (із заокругленням до десятих) та множиться на коефіцієнт 4 - переводиться у 20 бальну шкалу.

Умови допуску до підсумкового контролю

Студент повинен набрати не менше 25 балів у сумі за такі види робіт:

Поточний контроль (максимум 30 балів).

Самостійна робота (максимум 10 балів).

Індивідуальне завдання (максимум 10 балів).

Якщо студент набрав менше 25 балів. Дозволяється, як виняток, з дозволу декана економічного факультету за заявою, погодженою з кафедрою теоретичної і прикладної економіки, одноразове виконання студентом додаткових видів робіт з навчальної дисципліни (відпрацювання пропущених занять, перескладання змістових модулів, виконання індивідуальних завдань тощо) для підвищення оцінок за змістові модулі.

Підсумковий контроль

Підсумкова оцінка з дисципліни у стобальній шкалі переводиться у національну шкалу та ECTS за такою схемою

Шкала оцінювання для екзамену		
університетська	національна	шкала ЄКТС
90 – 100	відмінно	A
80-89	добре	B
70-79		C
60-69	задовільно	D
50-59		E
26-49	незадовільно з можливістю повторного складання	FX
1-25	незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни	F

Знання, при формі семестрового підсумкового контролю-екзамену, оцінюються як з теоретичної, так і з практичної підготовки відповідно до національної шкали за такими критеріями:

«відмінно» – здобувач освіти міцно засвоїв теоретичний матеріал, глибоко і всебічно знає зміст навчальної дисципліни, основні положення наукових першоджерел та рекомендованої літератури, логічно мислить і будує відповідь, вільно використовує набуті теоретичні знання при аналізі практичного матеріалу, висловлює своє ставлення до тих чи інших проблем, демонструє високий рівень засвоєння практичних навичок;

«добре» – здобувач освіти добре засвоїв теоретичний матеріал, володіє основними аспектами з першоджерел та рекомендованої літератури, аргументовано викладає його; має практичні навички, висловлює свої міркування з приводу тих чи інших проблем, але припускається певних неточностей і похибок у логіці викладу теоретичного змісту або при аналізі практичного матеріалу;

«задовільно» – здобувач освіти в основному опанував теоретичними знаннями навчальної дисципліни, орієнтується в першоджерелах та рекомендованій літературі, але непереконливо відповідає, плутає поняття, додаткові питання викликають невпевненість або відсутність стабільних знань; відповідаючи на запитання практичного характеру, виявляє неточності у знаннях, не вміє оцінювати факти та явища, пов'язувати їх із майбутньою діяльністю;

«незадовільно» – здобувач освіти не опанував навчальний матеріал дисципліни, не знає наукових фактів, визначень, майже не орієнтується в першоджерелах та рекомендованій літературі, відсутні наукове мислення, практичні навички не сформовані.

Розподіл балів, які отримують студенти

100 бальна – (50 балів протягом семестру та 50 балів за екзамен)

Поточне тестування та самостійна робота				Екзаменаційна робота (екзамен)	Сума балів з навчальної дисципліни
Модуль 1		Модуль 2			
Поточний контроль	Контрольна робота	Самостійна робота			
		Тестування	Індивідуальна робота		
Теми 1-9	Теми 1-9	Теми 1-9	Теми 1-9	Теми 1-9	
20	20	5	5		
50				50	100

Екзамен (максимум 50 балів) проводиться у комбінованій формі (письмова + усна компоненти).

Структура екзаменаційного білета:

1. Письмова компонента (30 тестових питань у системі дистанційного навчання університету (d-learn.pnu.edu.ua) (максимум 30 балів).

2. Усна компонента включає одне теоретичне питання (максимум 10 балів) та одну задачу (максимум 10 балів).

В період карантину екзамен проходить в режимі тестування в системі дистанційного навчання (d-learn.pnu.edu.ua) 40 тестів по 1,25 бала (50 балів) (дві спроби – кращий результат).

В умовах карантину ідентифікація здобувача вищої освіти відбувається з використанням програми ZOOM.

Студентам, які мають з навчальної дисципліни оцінку від 1 до 49, були недопущені або не з'явилися на екзамен, дозволяється ліквідувати академічну заборгованість відповідно до графіку ліквідації академзаборгованості за встановленими правилами.

Повторне складання екзаменів допускається не більше двох разів з кожної дисципліни: один раз викладачеві (**талон №2**) тестування в системі дистанційного навчання + усне опитування відповідно до програмових вимог, другий – комісії (**талон №3**) реалізується виключно у тестовій формі з використанням організаційно-технологічних процесів.

Здобувача вищої освіти, який не ліквідував академічну заборгованість у встановлені терміни без поважної причини, **відраховують** з університету за академічну неуспішність або за його згодою направляють на **повторне вивчення навчальної дисципліни** (планується за рахунок власного часу студента і не фінансується з бюджетних коштів).

11. Методичне забезпечення

1. Робоча програма навчальної дисципліни.
2. Тексти лекцій.
3. Презентаційні матеріали до лекцій.
4. Завдання для семінарських занять.
5. Завдання для самостійної роботи та методичні рекомендації з її виконання.
6. Вказівки до виконання контрольних робіт.
7. Тести для поточного контролю знань студентів.
8. Критерії оцінювання знань студентів.
9. Екзаменаційні білети.
10. Наочні матеріали:

1. Ціжма Ю.І. Методичні рекомендації для проведення семінарських занять з дисципліни «Експертна оцінка товарів і послуг». Івано-Франківськ, ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника», 2020. 36 с.

12. Рекомендована література

Основна література:

1. Експертиза продовольчих товарів. Кредитно - модульний курс: навчальний посібник. К.: Видавництво Ліра-К, 2017. 248 с
2. Експертиза товарів [Електронний ресурс]: навчальний посібник. Електрон. дані. Х. : ХДУХТ, 2017.
3. Закон України "Про оцінку майна, майнових прав та професійну оціночну діяльність в Україні" <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2658-14> (дата звернення: 23.08.2020).
4. Методика проведення товарознавчої експертизи експертами торговопромислових палат в Україні: К.: ТПП України, 2010
5. Назаренко Л. О. Експертиза товарів: слайд-курс (Розділ „Експертиза продовольчих товарів”): навч. посіб. К.: Центр учбової літератури, 2013. 312 с.
6. Назаренко Л.О. Експертиза товарів («Експертиза продовольчих товарів»): навч. посіб. К.: «Центр учбової літератури», 2014. 312 с.
7. Національний стандарт N 1 "Загальні засади оцінки майна і майнових прав" <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1440-2003-%D0%BF> (дата звернення: 25.08.2020).

8. Національний стандарт N 2 "Оцінка нерухомого майна" <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1442-2004-%D0%BF> (дата звернення: 24.08.2020).
9. Національний стандарт N 3 "Оцінка цілісних майнових комплексів" <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1655-2006-%D0%BF> (дата звернення: 25.08.2020).
10. Національний стандарт N 4 "Оцінка майнових прав інтелектуальної власності" <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1185-2007-%D0%BF> (дата звернення: 24.08.2020).
11. Оцінка бізнесу та нерухомості: навч. пос. / за заг. ред. проф. В.Р. Кучеренко; 2-ге видання. Одеса: Асторопринт, 2013. 235 с.
12. Петрова І. А., Петров С.О., Кричківська Л.В., В. Л. Дубоносів Загальні методи визначення якості та безпеки споживчих товарів : навч.-практ. посіб. Харків : ФОП Крамаренко Ю.М., 2017. 233 с.
13. Платонов Б.О. Основи оціночної діяльності : підручник. К. : НАКККіМ, 2013. 227 с.
14. Тіхосова Г.А., Вербицький О.М., Калінський Є.О. Митний контроль та експертиза товарів : навч. посіб. Херсон : ОЛДІ-ПЛЮС, 2019. 312 с.
15. Храпкіна В. В. Оцінка бізнесу: Навч. посіб. Київ, 2015. 320с.

Наукові публікації:

1. Актуальні проблеми теорії і практики експертизи товарів : *матеріали VI Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції (4–5 квітня 2019 року)*. Полтава : ПУЕТ, 2019. 403 с.
2. Вівчар О. І. Функціональні аспекти витратного підходу до оцінки бізнесу в умовах забезпечення економічної безпеки. *Науковий журнал "Young and Smart"*. №. 3, 2016. С. 16 - 22.
3. Чернобаєв В.В. Проблеми та перспективи розвитку підприємницької діяльності на ринку предметів антикваріату та колекціонування. *Економічний вісник Національного гірничого університету*. 2018. № 3 (63). С. 40-52.
4. Ціжма Ю.І., Ціжма О.А. Концептуальні підходи до формування джерел фінансування трудового потенціалу. *Вісник Прикарпатського університету. Економіка*. 2019. Вип. XIV. С. 227 - 227.

Інформаційні ресурси в інтернеті:

1. Бібліотека ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника». URL: <http://lib.pnu.edu.ua> (дата звернення: 25.08.2020).
2. Законодавство України URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws>. (дата звернення: 24.08.2020).
3. Національна бібліотека України ім. В. І. Вернадського URL: <http://www.nbuv.gov.ua>. (дата звернення: 25.08.2020).
4. Національна бібліотека України імені Ярослава Мудрого URL: <https://nlu.org.ua>. (дата звернення: 24.08.2020).
5. Офіційний сайт Державної служби статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua>. (дата звернення: 23.08.2020).
6. Офіційний сайт Експертної служби МВС України URL: <https://dndekc.mvs.gov.ua/>(дата звернення: 23.08.2020).
7. Офіційний сайт Київського науково-дослідного інституту судових експертиз URL: . (дата звернення: 24.08.2020).
8. Офіційний сайт Міністерства юстиції України URL: https://minjust.gov.ua/legal_expertise. (дата звернення: 25.08.2020).

9. Офіційний сайт Торгово-промислової палати України URL:
<https://ucci.org.ua/services/appraisal> (дата звернення: 24.08.2020).

10. Реєстр методик проведення судових експертиз URL:
<https://rmpse.minjust.gov.ua>. (дата звернення: 23.08.2020).

Викладач
к.е.н., доц.

Ціжма Ю.І.